

027. Dictee voor een zekere Hoedemakers

1. Zoeken op woordvormen in de elektronische Van Dale is een magnifiek hulpmiddel voor dicteefanaten. Let op, dat het teken * (schrijf op het symbool voor de asterisk of het sterretje) staat voor nul of meer tekens. Bij zoeken naar '*druk' vind je niet alleen xeroxafdruk, systolische druk, stereotypedruk, retedruk, perrotinedruk, bedrukt katoen, offsetdruk, kwikdruk en groteletterdruk, maar ook DNA-vingerafdruk en gewoon druk. In dat laatste geval staat de * voor nul tekens, in alle overige gevallen voor een of meer tekens.

2. De tekens * en ? (schrijf op het symbool voor het vraagteken) zijn de zogenaamde jokertekens. Op het ? komen we nog terug. De * kan ook achter aan een woord of tekencombinatie gezet worden. Zo vindt men bij zoeken op woordvormen met 'druk*' alle woorden die met druk beginnen zoals druk, drukprocedé en drukgradiënt. Op zich is dit niet zo interessant omdat alle woorden, die met druk beginnen achter elkaar in de elektronische Van Dale staan. Overigens kun je ook retrograde zoeken, dan staan alle woorden van rechts naar links alfabetisch gesorteerd...

3. Zijn er woorden die 'fth' bevatten? Zoeken op woordvormen met '*fth*' geeft de oplossing. Achtentwintig treffers vinden we – situatie 2007 – slechts, waaronder apofthegma, lifthok en rifthout, middle-of-the-road (de zoekfunctie kijkt niet naar streepjes) en state-of-the-artcomputer – dat komt van het Engelse state of the art –, stofthee en wuftheid. De zoekfunctie kijkt overigens ook niet naar spaties dus zoeken naar 'dame*' geeft ook dame blanche met nog – situatie 2007 – bijna tachtig andere hits of treffers.

4. Hoe krijgen we in godsnaam nog wat moeilijke woorden in dit dictee? O ja, laten we zoeken met '*sfeer'. Dat geeft asthenosfeer, barysfeer en lithosfeer naast fin-de-sièclesfeer. Zoeken met '*ragie' (bloeding) geeft o.a. uretrorragie, rinorragie, otorragie en oftalmorragie.

5. Ook met '*logie' kunnen we ons royaal uitleven: xylologie is de leer van de houtsoorten, vexillogie is vlaggenkunde, turkologie, theologie, scatologie is voorliefde voor feces, praxeologie is de studie van het menselijk handelen, partijideologie, papyrologie, orthologie (!), oneirologie is droomuitlegkunde, kretologie, ichtyologie is viskunde, auto-ecologie is niet het bestuderen van de biotoop van onze heilige koe en ten slotte aerologie, een onderdeel van de weerkunde.

6. Het jokerteken ? staat voor precies één teken. Zo geeft zoeken op woordvormen met 'b???n' onder andere brein (hersenen), brijn (brak, dat is zo zout als brijn) en boeën (boe roepen). Maar vergeet ook niet bilan (een regionaal Vlaams bedenkseel), bacon en bajan, een soort van accordeon. Let erop, dat de i en j in dit verband twee tekens vormen! Via de knop 'Instellingen' op de menubalk van de elektronische Van Dale (tabblad 'Weergave') kun je overigens het programma zo instellen, dat ij als één teken wordt opgevat. Bij die instelling vind je 'ijs' tussen de x en de z (in de andere instelling bij de i!). Zoek je in de ij-modus naar 'b???n' dan vind je niet meer brijn, want dat zijn nu maar vier tekens, maar wel brijen, dat telt nu immers voor vijf tekens! We zouden het bijna vergeten, maar het handvaardige breien vind je dan niet, want dat laatste woord telt dan weer voor zes tekens.

7. Voor het oplossen van cryptogrammen is dit zoekstelsel een legaal, letaal en uiterst effectief middel. Sommigen noemen het vals spelen en vinden mij een valsspeler, maar het gaat uiteindelijk om de oplossing en het doel heiligt de middelen, toch? De omschrijving is bijvoorbeeld 'kinderachtig weinig omzet'. Ik typ in, wat ik heb: '??a?w' en zoek op woordvormen. Het resultaat is tien treffers – situatie 2007 – en daartussen is de oplossing, het woord 'flauw' snel gevonden. In de volgende alinea's wordt nog op enkele bijkomende problemen gewezen.

8. De omschrijving is 'lekker met je hoofd bezig zijn met een kopje espresso in het vooruitzicht'. Proberen met 'f?n?a?e?' wilde maar niet lukken. Als de instelling 'i en j zijn twee aparte tekens' is, kun je zó lang zoeken. Dan kom je nooit aan 'fijnmalen'. Voor die oplossing moet je zoeken naar 'f???n?a?e?' 't Is maar, dat je het weet. In de ij-modus als één teken vind je bij de eerste zoekpoging direct fijnmalen.

9. Ook bij meervouden is het oppassen geblazen. Ik zocht (twaalf tekens) 'radioactieve serie voor talenmensen'. Antwoord 'alfadeeltjes'. Ik had wel door dat het met alfa begon, maar 'alfa????????' gaf geen aanvaardbare oplossing. Denk dan aan een mogelijk meervoud en typ een ? minder. Het meervoud dorpen geeft de elektronische Van Dale niet. Zoek dan een woord van vier tekens (dorp of 'd??p'). Bij schapen (zeven tekens) moet je opletten dat je niet naar schap (vijf tekens) maar naar schaap (zes tekens) zoekt. Bij schappen (acht tekens) zoek je gewoon naar schap (vijf tekens).

10. PS De auteur wil ten slotte nog uitleggen, waarom hij in het voorafgaande – dat is zijn persoonlijke keuze! – consequent de term 'teken' gebruikt en niet de term 'letter'. Allereerst is daar de 'ij'. Dat fenomeen kun je wel omschrijven als één teken, niet als één letter. Verder zijn ook cijfers geen letters. Zoeken met 'mp?speler' geeft wel degelijk ook mp3-speler en zoeken met 'co*' geeft onder andere CO₂-emissie. Vandaar!

Rein Leentfaar